

vaad: het Westen noemt Milosevic 'de slager van de Balkan', in Servië verglijdt het gezicht van Clinton in dat van Hitler in een computer-gemanipuleerd beeld. De Servische propaganda heeft het nationalisme ver overschreden: een reuzenposter van Ghandi met op zijn schouder ontblote bovenlijf de schietschijf die uitgegroeid is tot een nationaal Servisch symbool. De man die de geweldloosheid predikte wordt opgevoerd als bondgenoot van een man die een genadeloze etnische zuivering doorvoert. Maar ook de Amerikanen zijn bewust(?) het slachtoffer van dit soort omkeringen. Hun aanvalspijpen noemen ze 'Apache' en 'Tomahawk', namen die verwijzen naar de Indianen, slachtoffers van die andere massale uitroeiing door het blanke Amerikaanse leger. Spoken worden uitgebannen voor er symbolische bondgenoten van te maken.

...og voordat de Golfoorlog goed en wel begonnen was, werd er al gesproken van een Nieuwe Wereldorde. Ook nu staan de heropbouw van Servië en een eventueel Marshall-plan voor de Balkan al op de internationale politieke agenda. Het lijkt een strategie te zijn om het heden niet te moeten beleven, om niet te moeten zien dat het gebeurt. Het heden wordt ingepast in een plan dat vanuit een nog niet aanwezige toekomst een betekenis moet geven aan het

gebeuren. Het beeld van een toekomstige, politiek stabiele Balkan rechtvaardigt en verklaart het ongrijpbare en onbegrijpelijke nu. 'In alle gevallen wordt het verleden van zijn scherpe kanten ontdaan, en in alle gevallen kan men zich afvragen of dit niet gebeurt om maar niet met de onverteerbare aspecten van het nu geconfronteerd te worden.' (E. Runia) In het geval van de oorlog in Kosovo wordt het heden, nog voordat het gebeurt, al van zijn scherpe kanten ontdaan. Het geweld wordt getoond en verhuld in eenzelfde beweging. Op een raket wordt een camera geïnstalleerd. De camera vliegt met de raket op het doel af, en als het projectiel zijn doel raakt, ontploft ook het beeld in honderdduizend grijze korrels en ontleent letterlijk het zicht op het gebeuren. 'Door deze verhalen "verteert" de patiënt als het ware zijn ervaringen - wat niet wil zeggen dat deze ervaringen getrivialiseerd of gebanaliseerd worden, maar wel dat deze ervaringen niet langer als Fremdkörper door het bewustzijn spoken en niet langer strijdig zijn met de verhalen waarop de patiënt zijn identiteit en zijn geloof in het leven baseert.' (Runia)

De moderniteit is de revolte van de mens tegen zijn oorspronkelijke passiviteit, tegen zijn onderworpenheid aan het noodlot. De geschiedenis van de moderne mens is een emancipatorisch, actief

NAMIR DEPLOYED HE HAS TRAINED 300 PERSONNEL IN THREE WEEK TRAINING SESSIONS AT RGF CAMPS.

RWANDA 1994 RWANDA 1994 RWANDA 1994 RWANDA 1994 RWANDA 1994 RWANDA 1994 RWANDA 1994

gegooid. Het daagde dat de televisie in zekere zin onbekwaam is om ernstige informatie te geven, wil ze blijven wat vandaag de dag onder televisie verstaan wordt: geanimeerd, levendig, met een hoog tempo, enz. We stonden dus voor de keuze. Ofwel respecteerden we een min of meer realistische televisievorm en kregen we de absolute chaos en zeer weinig informatie op het toneel, een artistieke vulgariteit die niet in woorden te vatten is; ofwel leek het helemaal niet meer op televisie, maar waarom zouden wie die referentie dan behouden? Er zijn toen verschillende oplossingen gekomen, waar-

onder een heel extreme: een man komt op en houdt een lezing van een halfuur. Daarmee zitten we natuurlijk op de grens van wat representatie is. Maar dramaturgisch gesproken verwijst dat grensmoment ook naar het openingsmoment van de voorstelling, naar de persoon die aan de genocide ontsnapt is. Voor mij maakt ook zij deel uit de representatie, al is haar aanwezigheid strikt gesproken geen theater. Zij stelt zichzelf voor, zij speelt haar eigen rol. Maar op het toneel is zij niet dezelfde als in het gewone leven of als wanneer zij een lezing houdt.

RWANDA 1994 RWANDA 1994 RWANDA 1994 RWANDA 1994 RWANDA 1994 RWANDA 1994 RWANDA 1994

DISAGREES WITH ANTI-TUTSI EXTERMINATION. HE SUPPORTS OPPOSITION TO RPF BUT CANNOT SUPPORT

dikwijls geen strikt onderscheid te maken tussen etnische zuiveringen en genocide. Etnische zuiveringen gaan dikwijls - hoewel niet altijd - met een zulke mate van fysiek geweld gepaard dat er doden vallen. Het gaat om het gebruik van geweld om de bevolking te intimideren. Hoeveel doden moeten of mogen er vallen alvorens we spreke is van genocide? Of volstaat al de potentiële mensen op basis van hun etno-culturele kenmerken fysiek te liquideren en volstaat één slachtoffer? Er zijn diverse definities van het begrip 'genocide' in omloop, elk met hun eigen juridische implicaties, maar het lijkt voor de hand te liggen dat doden met de bedoeling leden of de leden van een bepaalde etno-culturele gemeenschap van een bepaalde plaats te verwijderen als genocide kan bestempeld worden, hoe veel of hoe weinig slachtoffers er ook vallen.

WEDERZIJDSE GENOCIDE

Een ander probleem vormt wat we 'mutuele genocide' zouden kunnen noemen. Is er ook sprake van genocide wanneer twee of meer strijdende partijen, met de bedoeling elkaars bevolking te verjagen, massaal slachtoffers maken onder de civiele bevolking? Zou de holocaust nog steeds de holocaust zijn indien de Joden ook zes miljoen Duitsers in uitroeiingskampen omgebracht hadden? Wanneer men aanvaardt dat moorddadige vormen van etnische zuiveringen als genocide kunnen bestempeld worden, lijkt het perfect mogelijk dat legers en milities van diverse nationale herkomst, strijdend om een etnisch gemengd gebied, zich alle aan genocide schuldig maken. Dit lijkt het geval te zijn in de recente conflicten in ex-Joegoslavië, met name in Bosnië-Herzegovina. Wanneer we kijken naar de cijfers van de slachtoffers van de oorlog in Bosnië-Herce-

govina, dan constateren we dat onder de drie betrokken partijen - Bosnjakken, Kroaten en Serven - een groot aantal slachtoffers is gevallen: volgens min of meer officiële cijfers van de Bosnische regering van onmiddellijk na het conflict waren dat 180.000 Bosnjakken, 120.000 Serven, 35.000 Kroaten. Deze getallen bevatten ook de indirecte slachtoffers van de oorlog en liggen, naar later is gebleken, te hoog, maar de verhoudingen tussen de aantallen slachtoffers binnen de drie groepen kloppen. Het blijkt dat binnen elke gemeenschap proportioneel ongeveer hetzelfde aantal slachtoffers gevallen is, met die correctie dat de Bosnjakse slachtoffers oververtegenwoordigd en de Kroatische ondervertegenwoordigd zijn. De cijfers van de 'potentiële' slachtoffers van de genocide - de vluchtelingen, waartoe we zowel *refugees* (buiten Bosnië-Herzegovina) als *displaced persons* (binnen